

A regionális tudomány ma és holnap – Beszámoló a Magyar Regionális Tudományi Társaság X. vándorgyűléséről

Regional science today and tomorrow – Report on the 10th annual conference of the Hungarian Regional Science Association

KOVÁCS SÁNDOR ZSOLT, RÁCZ SZILÁRD

A társaság jubileumi, a győri Széchenyi István Egyetemen 2012. november 22-én megrendezett köz- és vándorgyűlésének témája a regionális tudomány helyzete és jövője volt. A plenáris ülés keretében a tértudományok kiválóságai kaptak lehetőséget az eredmények megvitatására, a második napon megrendezett különálló konferencia a *Generációk diskurzusa a regionális tudományról* címet kapta. A tanácskozás lehetőséget adott a számvetésre és a jövő kihívásainak áttekintésére. A magas szintű előadásokat kísérő élénk érdeklődés, tartalmas diskurzus erősítette tudományterületünk összetartozását és szakmai kapcsolatainkat. A jelenléti ív szerint százötven résztvevő élvezhette győri kollégáink vendégszeretetét, a kétnapos rendezvény során végig vendégünk volt Peter Nijkamp professzor. Az évfordulóra jelent meg a *Dialógus a regionális tudományról* című kötet, amely 17 kutató által készített pillanatfelvétellel nyújt mozaikszerű áttekintést a regionális tudományról.

A program a társaság közgyűlésével indult. *Rechnitzer János* elnök beszámolt a révkomáromi közgyűlés óta eltelt időszak tevékenységéről. A 2011. évi tisztújító közgyűlés módosította az alapszabályt, a titkári és a három alelnöki tisztség kialakításával a társaság elnöksége tíz főre emelkedett. A módosítást az a szándék indokolta, hogy a 2002-ben alapított társaság második évtizedét a feladatoknak megfelelőbb, hatékonyabb irányítási struktúrával kezdhesse meg. *Rechnitzer János* hangsúlyozta, hogy az alapcélok többségének elérésével a társaság a magyar regionális tudomány szakmai fórumává vált. Az elnök ismertette az MRTT középtávú programját. A 2012. évre kitűzött fontosabb célokat sikerült teljesíteni (tagozatok megerősítése és újjászervezése, folyamatos hírszolgáltatás). A tagtoborzás eredményes volt, 2012-ben rekordszámú új tag lépett be: 60 fő, közülük 33 határon túli. A tagdíjfizetői bázis stabilizálódott, a

tagsági díj és a személyi jövedelemadó 1%-a fedezi az illetménylapot és a Kiváló Ifjú Regionalista Díjat. Az MRTT elnöke előterjesztette a 2013-ra kitűzött terveket, melyek között kiemelte, hogy a társaság a 2014–2020 közötti nemzeti és területi tervezésben, annak véleményezésében aktívan részt kíván venni. Ezt követően a tagozatok számoltak be tevékenységükről. A közép-dunántúli tagozat jelezte, hogy a 20 éves Comitatus kiadása veszélybe került, ezért Rechnitzer János felhívta a tagság figyelmét a folyóirat fontosságára, kérte a szakma segítségnyújtását a lap fennmaradása érdekében.

A jó hangulatú közgyűlés után rendhagyó módon *könyvbemutató* következett. Hardi Tamás *Duna-stratégia és területi fejlődés* című monográfiája az Akadémiai Kiadó Modern Regionális Tudomány sorozatának nyolcadik köteteként jelent meg.

A plenáris ülés színvonalát emelte, hogy Peter Nijkamp elfogadta a társaság meghívását az eseményre. Az amszterdami Free University professzorának igen sokszínű a kutatási portfóliója, többek között foglalkozik terület- és településfejlesztéssel, -tervezéssel, gazdasági viselkedéselemzéssel, politikai elemzéssel, matematikai modellezéssel, környezetvédelemmel; a témákban a közös pont a térhez való szoros kapcsolódás. Előadását *The death of distance revisited: cyber-place and proximities – a test on quantitative patterns (A földrajzi távolság haláláról alkotott nézetek felülvizsgálata: kiberhely és közelség kvantitatív vizsgálata)* címmel tartotta. Gondolatmenete abból a felvetésből indult ki, hogy az internet fejlődése és más kommunikációs csatornák globalizálódása a távolság „megszűnését”, a „tér halálát” vetíti elő. A különböző kiberkapcsolatok, internetalapú vizsgálatok, statisztikai elemzések azonban kimutatják, hogy ugyan a tér egyes relációkban beszűkült, de jelentőségétől nem tekinthetünk el. Szignifikáns eredmények támasztják alá, hogy az egymáshoz fizikailag közelebb fekvő régiók között továbbra is intenzívebbek a kapcsolatok, ezzel szemben a távolabbi térségekhez való relációk csekélyebbek; vagyis a Tobler-féle földrajz első törvénye a kibertérben is él. A globalizáció hatására a centrifugális erők inkább a leszakadó térségeket, a centripetális erők viszont a jó teljesítőképességű régiókat befolyásolják, így mintegy globális centrum-periféria modellt alakítanak ki.

Horváth Gyula, az MTA KRTK Regionális Kutatások Intézetének tudományos tanácsadója plenáris előadásában a kelet- és közép-európai országok példáján mutatta be a *területi kutatásoktól a regionális tudományig* vezető utat. A 20. században a politikai rendszerek változásaiban a területi kutatások szerepe igen eltérő volt a vizsgált térségben mind az egyes korszakokat, mind az országokat összehasonlítva. Általános tendenciaként megállapítható, hogy az államszocialista berendezkedés nem kedvezett a térrel kapcsolatos kutatások fejlődésének, bár egyes politikai reformkísérletek (Lengyelország, Magyarország) teret hagytak a tudományos innovációknak, így a regionális tudománynak is. Szintén jellemző, hogy a rendszerváltozást követően lassan, a nyugat-európai trendekhez képest fáziskéséssel váltak jelentőssé a regionális kutatások. Azóta is elmondható, hogy a régió országokban a tudomány önállósodása eltérő szakaszokban van. A szocialista korszakban a szakterület több feladatot kapott, hiszen ki kel-

lett dolgozni a területi tervezés alapidokumentumait, fel kellett oldani a falu és a város közötti fejlődési szakadékot. Az 1980-as években kezdődött meg a nemzetközi tudományos kapcsolatok szélesedése, az első intézményesült formák kialakulása. Oroszországban, Lengyelországban és Magyarországon is a nyugati mintákkal azonos képet mutató, intézményesült regionális tudomány alakult ki a maga intézményeivel, tudományos folyóirataival, kiadványaival. Mindez jelentős kutatók közreműködésével alakult így, az előadó méltatta a kiemelkedő személyiségeket. A kelet- és közép-európai regionális tudományi műhelyek további jellegzetessége a decentralizált megjelenés, a többi társadalomtudománytól eltérően ugyanis kevésbé tapasztalható a fővárosok túlsúlya.

Rechnitzer János, a Széchenyi István Egyetem rektorhelyettese az *egyetem-ipar-térség kapcsolatáról* és annak sikeres példájáról, a győri modellről beszélt. Az MRTT elnöke felvezetésként bemutatta az egyetem 1968 óta íródó történetét, kitérve a jelentős mérőföldkövekre, az oktatási kínálat, a humán erőforrás-kapacitás és kutatás-fejlesztési potenciál kiteljesedésére. Az előadás második részében a város, az egyetem és a járműipar kapcsolatának fejlődéséről esett szó. A Nyugat-magyarországi régióban meghatározó szerepű iparág önmagában nem volt elegendő az egyetemi potenciál megerősítésére. Tudatos, háromoldalú együttműködések vezettek a kooperációs „hidak”, nagyberuházások (új Duna-híd, Inno-Share, tudásmenedzsment-központ) megvalósulásához a közös célok elérése érdekében. Az új egyetemi intézetek, kutatócsoportok alapítása segíti a fő stratégiai cél megvalósítását, hogy az egyetem nyitott, szolgáltató szemléletű, a régió fejlődésén munkálkodó felsőoktatási intézménnyé váljon, bekapcsolódva ezzel a hazai elitegyetemek társaságába.

Nemes Nagy József, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Természettudományi Karának egyetemi tanára *A társadalom terei* című előadásában több dimenzió mentén járta körül a tér társadalomtudományi megközelítését. Az MRTT alelnöke utalt arra, hogy mind a regionális tudománynak, mind a térnek számtalan felfogása, dimenzionális besorolása létezik. Az a fontos, hogy ezeket milyen módon kapcsolja össze az adott egyén. Az idődimenzió mentén haladva megállapította, hogy a múlt, a jelen és a jövő terei mind jelen vannak mai világunkban, a generációk és velük a különböző időterek is együtt élnek. Az egyetlen kérdés pusztán az, hogy közülük egy adott társadalomban melyik az erősebb, melyik bír meghatározó szereppel. Az együttélésnek és az időterek ütközéseinek eredményeképpen alakul ki az a szemlélet, hogy egyes időszakokban a tér szerepe erősödik, máskor viszont gyengül.

Buday-Sántha Attila, a Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Karának professzor emeritusa az *agrártermelés és területfejlesztés* kapcsolatát mutatta be. Az uniós statisztikai adatok alapján Magyarországon a vidéki térségek az ország területének 66%-át teszik ki, ahol az össznépesség 47,9%-a él. Ez alapján hazánkban gazdasági bázisként lenne értelmezhető a vidéki tér, azonban a tágabban értelmezett agribusiness csak a GDP 11-12%-át képes előállítani. Változásokra van szükség, hiszen kimutatható, hogy mind a szűken értelmezett

mezőgazdaságot, mind az agribusinesst tekintve hazánk jelentősen elmarad a szomszédos és a nyugat-európai országok agrárgazdasági rendszereitől. Magyarországon az agrárgazdaság jelentősen dekoncentrált, az európai példák viszont ezzel ellentétes folyamatokat mutatnak. További probléma az ágazat folyamatos zsugorodása. Összegző megállapításként az előadó kijelentette, hogy ha a jövőben modern, versenyképes mezőgazdasági rendszert akarunk kialakítani, akkor a korszerű agrártermelés irányába szükséges elmozdulni. Napjainkban korszerűnek a magas műszaki színvonalon, a magas szakértelemmel, a gazdasági (piaci), higiéniai, állat- és növény-egészségügyi, környezet- és természetvédelmi, állatjóléti követelmények figyelembevételével, a szántóföldtől a fogyasztó asztaláig ellenőrzött körülmények között folyó minőségi tömegtermelést tekintjük. Mindez két modell segítségével érhető el: a nagy mennyiségek előállítására képes, magas műszaki fejlettséggel jellemezhető integrált termeléssel, illetve a természetes folyamatokat figyelembe vevő, kisebb volumenű, ezért valamivel drágább biotermeléssel.

Lengyel Imre, a Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Karának professzora a *közgazdaságtan és a térbeliség összefüggéseit* vázolta fel, a hazai területfejlesztési elképzelések elméleti hátterének megalapozottságát, helyességét vizsgálva. Arra az Enyedi György által feltett kérdésre kereste a választ, hogy mire alapozható egy új tudományos paradigma kimunkálása. Kiindulási alapként néhány fontosabb mutató regionális és megyei eltéréseit mutatta be, rávilágítva hazánk területi egyenlőtlenségeire, majd bemutatta a regionális gazdaságfejlesztés új kihívásait. Az exogén neoklasszikus irányzatok esetében ugyanazt a modellt bárhol alkalmazhatjuk, azaz passzív térről beszélhetünk, ezzel szemben az endogén irányzatok esetében a tér már aktív, a térbeliség a modellek egyedi változója. Napjainkban az endogén helyi tényezők vizsgálata egyre inkább előtérbe kerül, divattémává válik a regionális tudományban. Másiképpen megfogalmazva, a helyi közösség elvárásai és aktív részvétele (bottom-up szerveződés), a lakosság egészségi állapota és képzettsége (humán tőke), a vállalkozókészség, a társadalmi tőke, a térszerkezet és településhálózat (mint agglomerációs előnyök), az intézményrendszer és annak kiépültsége, a környezet állapota stb. egyaránt befolyásolják a területi politikát. Az aktív tér koncepciójához kapcsolódik a területi tőke Camagni-féle felfogása, amelyben a tényezők egy 3×3-as mátrixba rendezhetők, a négy kulcsösszetevő a magánjavak, a közjavak, a humán tőke és a társadalmi tőke.

Végh Zoltán a *tér és a statisztika* érintkezési pontjait a területi statisztikai információs rendszer ismertetésével szemléltette. A Központi Statisztikai Hivatal Szegedi Igazgatóságának vezetője bemutatta a KSH tájékoztatási irányelveit, az adatfelhasználók körét és az adatigények sajátosságait. A szolgáltatás „záslóshajója” napjainkban az elektronikus felületen elérhető tájékoztatási adatbázis. 2011 decembere óta létező tájékoztatási platform a 2013-tól minden megyeszékhelyen elérhetővé váló kutatószoba, ahol egyedi adatigények kiszolgálása is lehetséges. Az előadás második része a 2011. évi népszámlálás adatai-

nak feldolgozottságáról, közzétételi terveiről szolt. Mint kiderült, a részletes adatokat 2013-ban és 2014-ben publikálják, jellemzően elektronikus formában. A közzététel újdonsága, hogy települési szintnél részletesebb területi adatok is lekérhetők lesznek.

A plenáris ülés záróelőadását Scharle Péter, a Széchenyi István Egyetem Műszaki Tudományi Karának professzor emeritusa tartotta az *infrastrukturális hálózatok térbeli sajátosságairól*. Elsőként a hallgatóság megismerhette az infrastrukturális hálózatok kialakulásának folyamatát, azokat a komforttényezőket, amelyek egyrészt okozzák, másrészt igénylik ezek létrejöttét. Ebben a szemléletben tekinthetünk egy ókori vízvezetékre, de napjaink elektronikus és internethálózataira is. Természetesen mint minden gazdasági jószág, a hálózatok is konfliktusokat és versenyt szülnek, hiszen el kell dönteni, hogy magán- vagy közjavakról van-e szó, továbbá azt is, hogy kik az üzemeltetők, használók és tulajdonosok. Az európai integráció a nemzetállamok feletti hálózatok kialakítását eredményezi, hiszen az útvonalak, vezetékek nem végződnek, hanem átlépnek a nemzethatárokon. Ez azonban potyautas magatartáshoz is vezethet, vagyis az egymással határos országok visszaélhetnek helyzetükkel. Negatív hatásként érvényesül, hogy az uniós hálózatok fejlesztésére ugyan van forrás, de a hazai, belső hálózatokra nincs, így azok fejlődése lassul, esetleg meg is reked.

A plenáris ülést a hallgatóság soraiból érkezett kérdéseknek köszönhetően színvonalas diskurzus zárta. Ezt követően a 90 éves Magyar Statisztikai Társaság és a Magyar Regionális Tudományi Társaság *együttműködési megállapodást* írt alá. A kooperáció célja, hogy a korábbi években is jellemző közös munkát a két szervezet a jövőben intézményesítettebb formában, új tartalmi elemekkel bővítve folytassa.

A jubileumi vándorgyűlés zárásaként a tudományos elismerések ünnepélyes átadása következett. Az MRTT alapszabálya alapján a *Regionális Tudományért* kitüntető cím annak a természetes személynek adományozható, aki kiemelkedő munkásságával hozzájárult a regionális tudomány fejlesztéséhez és az MRTT céljainak megvalósításához. Az első alkalommal kiosztott díjat a társaság közgyűlésének egyhangú döntése értelmében Horváth Gyula, a Magyar Regionális Tudományi Társaság alapító elnöke kapta, a regionális tudomány területén végzett kiemelkedő kutatói, oktatói és tudományépítő tevékenysége elismeréseként. A *Kiváló Ifjú Regionalista Díjat* 2012-ben Lengyel Balázs, az International Business School kutatásvezetője nyerte el. Varga Attila laudációját idézve „a magyarországi fiatal regionalista kutatónemzedék nemzetközileg legaktívabb képviselője, szakterülete élenjáró tudásaival folytat közös kutatásokat, számos konferencia előadója és több, a regionális gazdaságtan vezető nemzetközi orgánumaiban és jeles könyvkiadónál megjelent tanulmány szerzője”.

A vándorgyűlések második napjának megszokott szekcióüléseit rendhagyó módon a *Generációk diskurzusa a regionális tudományról* címmel megrendezett konferencia foglalta keretbe.